

Nastanak povijesnog spomenika i problem geneze hrvatske povijesti umjetnosti u prvoj polovici 19. stoljeća

---

Špikić, Marko

Source / Izvornik: Zbornik II. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti (Zagreb, 27.-29. travnja 2006.), 2007, 21 - 26

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:254:175611>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-01**

Repository / Repozitorij:

[PODEST - Institute of Art History Repository](#)

Nastanak povijesnog spomenika i problem geneze hrvatske povijesti umjetnosti u prvoj polovici 19. stoljeća

U ovom se radu govori o problemu geneze hrvatske povijesti umjetnosti, a on se razmatra u okviru promjena koje su se dogodile u historiografiji i kulturi prve polovice 19. stoljeća u Europi. Na ovu problematiku potakla me intrigantna i u našoj kolektivnoj svijesti poprilično zapostavljena kulturna situacija na hrvatskim prostorima toga doba.¹

Ako je povijest umjetnosti žanr, on bi kao oblik s povijesnim trajanjem i unutarnjim preinakama, trebao posjedovati i ideju porijekla, trajanja, vlastitu genealogiju i njezine subjekte. No kako izgleda genealogijsko stablo hrvatske povijesti umjetnosti? Jesmo li svjesni našega misaonog naslijeđa?

Pristupimo li problemu geneze hrvatske povijesti umjetnosti iz ove perspektive, može nam se nametnuti ideja diskontinuiteta. Prošlost discipline tako nam se može učiniti mutna ili raščlanjena. Razlog tomu možda je prije svega u smjeni političkih paradigmi, koje su bile premoćne na ovim prostorima, rušeći pred sobom i ideju kulturnog kontinuiteta. Međutim, kada je riječ o utjecaju političkih silnica na život hrvatske povijesti umjetnosti, tada moramo imati na umu da se politička moć nije pojavila samo kao neko strano tijelo koje izvana izaziva diskontinuitet. Povijesna istraživanja 19. stoljeća predstavljala su nešto mnogo šire od konstrukcije zasebnih i zatvorenih znanstvenih svjetova: ona su, kako pokazuju primjeri Palackog, Cantù ili Balba, postala instrument nacionalnih emancipacija, i na taj su način povijesne spoznaje ušle u nesigurno polje političkih bitaka i nacionalnih mitologija. Gradnja identiteta na temelju povijesnih svjedočanstava, koja je od 15. stoljeća i humanističkoga otkrivanja antike bila usmjerena na gotovo intimni antikvarni užitek starinom i fragmentom, u 19. je stoljeću postao politički projekt, čiji se tragovi još osjećaju u suvremenoj hrvatskoj povijesti umjetnosti.

Koncem 19. stoljeća, kada je povijest umjetnosti doživjela bitne preinake i pomake u odnosu na dotada superiorne oblike političke historiografije i antikvarne metode, austrijski je povjesničar umjetnosti Alois Riegl postulirao jednu emancipacijsku spoznaju i važno civilizacijsko počelo: nužnost očuvanja tvarne umjetnine, ne samo za estetski doživljaj, nego i ljudsku duhovnost općenito.² Tako je fizički predmet, koji ima svoje ovozemaljsko trajanje, pomogao uspostavi *etosa očuvanja*. Ako se Rieglovo načelo etičke nužnosti očuvanja svjedočanstava ljudske inteligencije prenese na našu

raspravu o očuvanju tragova istraživačke inteligencije, tada nam se nameće pitanje kako daleko smo uopće spremni motriti u prošlost i u kojoj mjeri prisutnost ideje drugih preživljava u našim vlastitim idejama.

U ovim nam razmišljanjima mogu pomoći promjene kritičkih paradigmi u proteklih tridesetak godina. Te su promjene između ostaloga donijele propitivanje tradicionalnih hijerarhijskih sustava unutar historijskih žanrova. U povijesti umjetnosti ove promjene govore o postavljanju novih promatračkih situacija, koje se sastoje od preusmjeravanja pogleda s umjetnine na promatranje kako je ona djelovala na povijesne promatrače i njezine interpretatore. Tako je uz tradicionalni, čisto fenomenološki pristup umjetnini, otvorena mogućnost rasprave o povijesnoj perspektivi povijesno-umjetničkih metoda kao geneze jedne discipline.³

U europskim i američkim historiografskim studijama u navedeno je doba prostrujao »novi vjetar«: tada su preispitivane ideje arhiva i arheologije znanja (Foucaultova istraživanja uvjeta nastanka epistemoloških sustava⁴). Nadalje, istraživane su neke fundamentalne zakonitosti povijesti historiografije (što se vidi u radu američkog povjesničara historiografije Haydena Whitea⁵) a u skladu s tim pitanjima došlo je i do sve jasnije konstrukcije *poddisciplina*, poput povijesti povijesti umjetnosti (kakvu u sveučilišnim krugovima poznajemo prema Kultermannovu djelu⁶), potom povijesti konzerviranja i arheoloških metodologija (Françoise Choay⁷), povijesti i teorije o muzejskoj prezentaciji artefakata (Dominique Poulot⁸). Primjeri Foucaultovih, Whiteovih i Choayinih tekstova pokazuju nam da je kritički interes bio prenijet na interpretacijski um i njegove dosege. Prethodnici u povijesnim istraživanjima stoga više nisu svođeni na poštivanje senioriteta i uz pijetet smješteni unutar ograničenoga prostora fusnota, nego su postali predmeti potpunog znanstvenog interesa, osvajajući pozornost povjesničara likovnih umjetnosti i žanrovske prostore koji su tradicionalno pripadali umjetnicima.

U tom su poslu i prije 1992., kada je objavljena navedena knjiga Françoise Choay, važan doprinos pružili radovi Arnalda Momigliana, koje ovdje želim posebno istaknuti. Momigliano je još 1950. objavio studiju *Ancient History and the Antiquarian*, u kojoj je povijesnim pregledom antikvarnih i povijesnih studija poticao istraživače da ožive interes

za pisce o starinama od renesansnoga do prosvjetiteljskoga doba⁹. Momigliano je u tom tekstu prikazao kako antikvarna i historiografska predaja u prosvjetiteljstvu ulaze u sukob oko vjerodostojnosti izvora. Ova podijeljenost u tabore bila je ublažena u Voltaireovim, Montesquieuovim, Gibbonovim i Winckelmannovim tekstovima, pa je tradicionalni sukob prerastao u metodološku uzajamnost.

U toj se uzajamnosti povijesnih metodologija krije ideja *geneze*: partikularna sondiranja u potrazi za porijeklom određenoga odlomka sada je upotpunjavala naracija o smislu tog porijekla, njegovu sudjelovanju u višim civilizacijskim procesima, njegovoj ulozi za suvremenost.¹⁰

Zanimljivo je, ali i etički obvezujuće, da te naracije i diskusije svoju složenost nerijetko zahvaljuju tekstovima iz ranoga doba stvaranja sinteze antikvarnog i historijskog pisma. Piscu iz Spanheimove, Montfauconove, Bandurove, Vicove, Eckhelove orbite, prema Momiglianovim su tumačenjima tako postali proroci stapanja metoda u jedno zajedništvo, u kojemu možemo pronaći porijeklo povijesti umjetnosti.

Na hrvatskom tlu postoje pisci koji već u 18. stoljeću žele raspraviti pitanje spojivosti pisanih i tvarnih izvora. Dok su zapadnjaci poput Jacoba Spona, Roberta Adama, Juliena Davida Le Roya, Jamesa Stuarta i Nicholasa Revetta, usmjerali interes prema novim antikvarnim svjetovima, a Farlati se uklapao u veliki žanr Muratorijevih istraživanja, pisci poput Andrije Blaškovića (1726.-1796.), Julija Bajamontija (1744.-1800.) i Antonija Radoša Michieli-Vitturija (1752.-1822.) raspravljali su o podrijetlu zajednica koje su prepoznali kao vlastite, o problemu razaranja i transformacija te o izvorima spoznaja o prošlosti.¹¹ Jedan od naših najistaknutijih antikvara na prijelazu s 18. na 19. stoljeće, Ivan Josip Pavlović-Lučić (1755.-1818.) svoja je arheološka iskustva klasificirao pod generičkim nazivom *Marmora (macarensia, traguriensia)*¹², služeći se identičnim nazivom kao i europski antikvari Degli Abati, Ricolvi ili Chandler.¹³

Ovi su pisci bili važni za razvitak povijesnoumjetničkih procedura jer su preživjeli u svijesti svih kasnijih istraživača opipljivih spomenika, od Vicka Andrića, Francesca Carrare, Francesca Lanze do Rudolfa von Eitelbergera, Aloisa Hausera, Frane Bulića i Ljube Karamana kao nositelji konstitutivnih ideja za raspravu. Taj osjećaj kontinuiteta i korištenja radova dalekih prethodnika čini se prekinut zbog poprilično jasnoga prestrojavanja znanstvenih disciplina nakon Bulićeve smrti. Tada je gotovo kodificirana podjela, prema kojoj je antička povijest umjetnosti prešla u domenu arheologa, a ona nakon pada Carstva u domenu povjesničara umjetnosti. Ova je podjela, gledana iz perspektive Momiglianove rasprave, više nego zanimljiva, jer govori o gotovo neprimjetnom preživljavanju dviju ideja: nastavku podjele kompetencija i metodologija (između antikvara i historioografa; između erudita i *les philosophes*) te o povijesnoumjetničkom favoriziranju zajednica koje su ovdje stigle nakon Rimljana.

Razlog zašto se valja založiti za otvaranje pitanja porijekla i sudbine istraživačke baštine na hrvatskome tlu prve polovice 19. stoljeća ne nalazi se samo u činjenici da premalo znamo o našim prethodnicima nego i u tome što to razdoblje

može otvoriti vrata i razumijevanju ranijih vremena. U Predožujujskom su vremenu na spomenicima u Hrvatskoj djelovali vrlo ugledni istraživači, koje bi valjalo uključiti u naš povijesni interes. Arhitekt Pietro Nobile (1776.-1854.), koji je 1818. postao ravnateljem Akademije za arhitekturu u Beču, 1813. je sastavio nacrt katalogizacije i zaštite spomenika u Trstu, Istri i Dalmaciji. U tekstu pod naslovom *Projet relatif aux Antiquités Architectonique d'Illyrie* Nobile je zamislio ustroj službe za popis i zaštitu spomenika u sedamnaest točaka. Konzerviranje i restauriranje antičkih spomenika, arhitektonskih elemenata, uresa i skulpture trebali su biti povjereni okružnim inženjerima (*Ingegnieurs des ponts et chaussées*). Njima su se trebali pridružiti i državni dužnosnici, poput načelnika, koji su trebali sastaviti Katalog predmeta od posebne arheološke vrijednosti u području u kojemu su djelovali. Taj se katalog trebao sastojati od dva dijela: prvi bi obuhvaćao predmete od arheološkog ili arhitektonskog interesa, poput velikih građevina, a drugi prenosive predmete poput skulptura, reljefa, natpisa, kamene građe i arhitektonskih fragmenata. S obzirom na to da su u ovom ranom dokumentu državne skrbi za povijesne spomenike ulogu budućih specijalista dobili članovi uprave, zamisao o katalogizaciji uvijek prati administrativni jezik. Katalog se tako trebao sastojati od Izvješća o stanju spomenika (stanje arheološke istraženosti, odnosa starijih i mlađih arhitektonskih slojeva, statika, pitanje vlasništva) i Procjene troškova mogućih intervencija. Nobile je zamislio sustav procjene, financiranja, stupnjevanih intervencija te mrežu odgovornosti prema hijerarhiji unutar uprave, na što ćemo, s manjim prilagodbama, naići kod prvih arheoloških zahvata u Dalmaciji i Istri tijekom 20-ih godina 19. stoljeća. Arheološka istraživanja pritom su trebali pratiti osnuci muzeja, i to u središtima pokrajina poput Trsta i Zadra.¹⁴

Uskoro nakon ponovne uspostave austrijske uprave, 1818. ravnatelj Carskog i kraljevskog Kabineta za numizmatiku i starine Anton Steinbüchel von Rheinwall (1790.-1883.), pratio je cara Franju I. na arheološkim izletima u *terra incognita*, što je izravno utjecalo na otpočinjanje institucionaliziranih arheoloških istraživanja na našem tlu (od 1821. u Salonu) te do osnutka splitskog Arheološkog muzeja.¹⁵ Uskoro su otpočeta iskapanja i *isolamenti, denudamenti* pulskih spomenika, potpuno suvremeni rimskim zahvatima Giuseppa Camporesija, Raffaelea Sterna i Giuseppea Valadiera¹⁶. Nekoliko godina kasnije Giovanni Carrara je preuzeo mukotrni posao konzervatora u zapuštenoj i osiromašenoj Puli, prethodeći značajnom konzervatorskom radu Petra Kandlera u čitavoj Istri¹⁷, dok su posljednje godine prije Metternichova pada zapravo zlatno doba velikih polemika oko šibenskih, splitskih i salonitanskih starina, u kojima ne sudjeluju samo lokalni istraživači ili učeni *dilettanti* poput Alfonsa de Frisianija, Matije Kapora, Giovannija Franceschija, Antonija Fenzija, Francesca Lanze, Petra Niseteta, Carrare i Andrića, nego i pripadnici bečke antikvarne elite, poput Josepha Arnetha (1791.-1863.), i Johanna Gabriela Seidla (1804.-1875.), sastavljajući putopise i kronologije arheoloških istraživanja u Monarhiji.¹⁸

Ova istraživanja, dakako, nisu nedodirnuti. Žanr čiju uspostavu ili konkretiziranje prizivam ovim radom, već ima više od naznaka postojanosti u istraživačkom opusu Duška Kečkemeta, Cvite Fiskovića, Stanka Piplovića, Ive Babića, Ivana Pederina, Nevenke Božić-Bužančić i drugih. Ono što se nameće kao zadaća istraživačima zainteresiranima za povijest naše discipline jest pretvaranje ovih lokalnih znanja u nacionalno, i to u obliku pomoćne discipline povijesti umjetnosti.

Mnogi od ovih zaboravljenih ili »lokaliziranih« arheoloških i povijesnih radova prve polovice 19. stoljeća nastali su u traumatičnom razdoblju cijepanja zajednica, ali i njihova nicanja, profiliranja i emancipacije: od plemena do nacije. Naše doba moglo bi predstavljati drugu vrstu preporoda, koji bi trebao emancipirati, a ne diskriminirati, uvažavati i pokušati razumjeti našu istraživačku prošlost.

Bilješke

1
Ova se konstatacija dakako ne tiče istraživača povijesti umjetnosti toga razdoblja, nego stanja istraživanja povijesti umjetnosti nastale u tzv. Predožujsko doba. Stoga bih odmah razlučio konotacije koje proizlaze iz dvoznačnosti naziva povijesti umjetnosti. Pod pojmom »kulturne situacije« želim podrazumijevati i istraživače, a ne protagoniste koji su stvarali povijest likovnih umjetnosti na hrvatskom tlu.

2
ALOIS RIEGL, *Der moderne Denkmalkultus. Sein Wesen und seine Entstehung*, u: *Gesammelte Aufsätze*, Berlin, 1995., 174. »Das physische Leben ist die Vorbedingung jedes psychischen Lebens und insofern wichtiger als dieses, als wohl das physische wenigstens ohne höheres psychisches Leben gedeihen kann, aber nicht umgekehrt«.

3
Povijest umjetnosti kao disciplina u svojoj naravi posjeduje barem dva izvora dinamike: »unutarnji«, tj. onaj koji se tiče povijesti u njoj prevladavajućih koncepata i metodoloških preobrazbi te »vanjski«, koji se tiče čisto fenomenološke interakcije promatrača i umjetnine. Ova nam dihotomija može pomoći da povijest umjetnosti doživimo kao spoj osjetilnoga i razumskoga, što se zbivalo od humanističkog doba. Ključno pitanje, koje je stoljećima razdvajalo istraživače starina: vjerovati pismu ili slici? – kao da niti danas ne može dobiti neki konačni odgovor.

4
MICHEL FOUCAULT, *The Archaeology of Knowledge and the Discourse on Language*, New York, 1982. i VLADIMIR BITI, *Pojmovnik suvremene književne teorije*, Zagreb, 1997., 13-14.

5
HAYDEN WHITE, *Metahistory, The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*, Baltimore i London, 1973, te *The Content of the Form*, Baltimore i London, 1987.

6
UDO KULTERMANN, *Povijest povijesti umjetnosti*, Zagreb, 2002.

7
Knjiga FRANÇOISE CHOAY, *Allégorie du patrimoine*, Paris, 1992., otvara nove mogućnosti istraživanja povijesti umjetnosti, ili bolje rečeno, porijeklo ili pretpovijest povijesti umjetnosti kakvu poznajemo od Winckelmannova doba. Studija nudi veliki potencijal, s obzirom na to da povijesnoumjetničku i srodne discipline pokušava izliječiti od specifične zaboravnosti i diskriminacije prema prethodnicima u prilaženju određenom disciplinarnom problemu. S druge strane, ona donosi i svojevrsnu prijetnju gubitka temeljne Winckelmannove paradigme: usredotočenosti prije svega na tvornu umjetninu, a potom na istraživačku refleksiju.

8
DOMINIQUE POULOT, *Musée, Nation, Patrimoine 1789-1815*, Paris, 1997.

9
ARNALDO MOMIGLIANO, *Ancient History and the Antiquarian*, u: *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 13 (1950.), 285-315.

10
ARNALDO MOMIGLIANO (bilj. 9), 307-313.

11
Usp. ANDREA BLASKOVICH DE BLASKOVICZ, *Historiarum Illyrici ab ultima gentis et nominis memoria*, Zagreb, 1793.; JULIJE BAJAMONTI, *Memorie della città di Spalatro in Dalmazia*, rukopis u Arheološkom muzeju u Splitu, prijevod Duška Kečkemeta pod naslovom *Povijesni zapisi grada Splita u Dalmaciji*, u: *Zapisi o gradu Splitu*, Split, 1975., 104-141 i ANTONIO RADOŠ MICHELI-VITTURI, *Saggio epistolare sopra la Repubblica della Dalmazia, Venecija, 1777*. Usp. i ostale tekstove Michieli-Vitturija: *Saggio sopra l'antica città di Salona, Venecija, 1779.*, Opuscoli, Dubrovnik, 1811. te *Lettera di Diocleziano a Massimiliano Erculeo*. Con alcune altre lettere, Venecija, 1817.

12
IVAN JOSIP PAVLOVIĆ-LUČIĆ, *Marmora macarenisia*, Venecija, 1789. i 2. izdanje, Dubrovnik, 1810. te *Marmora traguriensia*, Dubrovnik, 1811. Usp. i njegovu raspravu *De supplicio aedificiorum sub Diocletiano Imperatore Excursus historiographo-criticus*, Venecija, 1796.

13
Razvitak ovakve klasifikacije može se pratiti od pomicanja antikvarnih središta iz Italije na sjever, gdje su početkom 17. stoljeća u krugu lorda Arundela započeta sve temeljitija istraživanja starina. *Marmora* je postala oznaka za spomenike koji pomiruju zavađene antikvare i historiografe, jer su podjednako podrazumijevali arhitektonske urese, skulpture i posebno epigrafičke spomenike, na kojima se tvar i pismo stapaju u jedno. Od istaknutijih publikacija usp. JOHN SELDEN, *Marmora Arundelliana sive saxa graece incisa*, London, 1629., Humphrey Prideaux, *Marmora Oxoniensia ex Arundellianis, Seldenianis, aliisque conflata*, Oxford, 1676., ANNIBALE OLIVIERI DEGLI ABATI, *Marmora Pisarenisia*, Pesaro, 1738., GIOVANNI PAOLO RICOLVI, *Marmora Tauriensia dissertationibus et notis illustrata*, Torino, 1743-47. i RICHARD CHANDLER, *Marmora Oxoniensia*, Oxford, 1763.

14
Prijevod dokumenta donosi GINO PAVAN, *Pietro Nobile architetto (1776.-1854.) Studi e documenti*, Trst-Gorizia, 1998., 379-381. Nobile je uz upute o načinu otkrivanja i prikupljanja spomenika od devete točke dokumenta raspravljao i o njihovu ustroju u muzejskim zbirka, ističući potrebu da svaki predmet treba biti prepo-

znatljiv prema svojoj provenijenciji i vlasništvu. Muzeje su trebali voditi najistaknutiji proučavatelji umjetnosti ili barem srednjoškolski predavači. Okružni inženjeri trebali su pritom sudjelovati i u gradnji muzejskih zgrada te pomagati u prijenosu iskopanih umjetnina u novoosnovane muzeje.

15

Steinbüchel je jedan od najznačajnijih istraživača starina toga doba u Austriji i ravnatelj K. k. Münz- und Antikenkabinetta od 1819. do 1840. Putovanje u Dalmaciju u pratnji cara Franje I. značilo mu je afirmaciju u uglednoj carskoj zbirci nakon smrti ravnatelja i zaštitnika Franza Neumanna. Carska ga je potpora držala na tom uglednom položaju usprkos dvorskim intrigama, kojima su na čelu bili moćni grof Moritz von Dietrichstein i Joseph Calasanz Arneth. Nakon pritisaka bio je prisiljen ustupiti mjesto Arnethu, koji je imao veliku važnost i u raspravama o Saloni i Splitu tijekom 40-ih godina 19. stoljeća. Usp. ADELHEID HEIDECKER, ANTON STEINBÜCHEL VON RHEINWALL (1790-1883), Direktor des K. k. Münz- und Antikenkabinetts. Erfolge und Krisen in der Laufbahn eines österreichischen Staatsbeamten und Gelehrten, disertacija, Beč, 1969., 32-124. O putovanju u Dalmaciju Steinbüchel je izravno pisao u kratkim crtama (prijepisi epigrafičkih spomenika) u svojoj bilježnici, koja se čuva u Zbirci starina bečkog Kunsthistorisches Museum (KHM, Antikensammlung, Archiv des Münz- und Antikenkabinetts, Nr. 170, Steinbüchel, Reisebücher). Duže, vrlo zanimljivo i za naša istraživanja važno izvješće nalazimo u ANTON VON STEINBÜCHEL, Dalmatien. Eine Reiseskizze, u: *Jahrbücher der Literatur* III/20, *Anzeige-Blatt für Wissenschaft und Kunst* XII, 1-30.

16

Pietro Nobile već je 1798.-1799. boravio u Rimu, školujući se na Akademiji sv. Luke. Ponovo je bio u Rimu 1804.-1805., kada je Valadier radio na hipogejima Koloseja i na rekonstrukciji stupova Vespazijanova hrama. Nobile je 1810. putovao i u Dalmaciju, a u travnju 1815. sastavio je prvo izvješće o starinama Pule. Godinu dana kasnije vodio je cara Franju I. po Istri i zalagao se za ulaganje u arheološka i konzervatorska istraživanja lokalnih spomenika. GINO PAVAN (bilj. 14), 20, 26, 31-32. Usp. i JUKKA JOKILEHTO, *A History of architectural Conservation*, Oxford, 2001., 75-79, 81-86.

17

O stanju u Puli nakon pada Napoleona piše THOMAS ALLASON, *Picturesque Views of the Antiquities of Pola*, in Istria, London, 1819., 8.: »It must seem an extraordinary instance of political negligence that a town so circumstanced should be suffered to remain in such a ruinous and impoverished state.« O Giovanniju Carrari usp. SERGIO CELLA, GIOVANNI, CARRARA, u: *Dizionario biografico degli Italiani* 20 (1977.), 682-683. Splitski arheolog Francesco Carrara spominje ga kao Inspektora u svom putnom dnevniku iz 1843. (usp. bilježnicu u Carrarinu arhivu Arheološkog muzeja u Splitu, I. Osobni spisi). Giovanni Carrara skrbio je o pulskim starinama i 1847., kada su sudionici mletačkog Kongresa talijanskih znanstvenika napravili izlet u Pulu. Usp. CESARE CANTÙ, *Archeologia. Gita da Venezia a Pola*, u: *Gazzetta privilegiata di Venezia*, 6. listopada 1847., 931-933. Cantù piše: »...ma a tutte rispondeva Giovanni Carrara, uno di que' modesti che non radi s'incontrano ne' paesi di nostra favella, e che della sua terra è informato colla passione d'un patriota e colle cognizioni d'un antiquario. A lui son pure affidati gli scavi, che, con un tenue sussidio del governo, si continuano in paese, ove ogni colpo di marra rivela qualcosa d'antico.« O Kandleru usp. GAETANO MERLATO, *Cenni biografici su Pietro Kandler*, Triestino, giuresconsulto, arheologo, storico, Trst, 1872. O Kandlerovu je djelovanju pisao Ar-

neth u glasilu *Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Classe* (nadalje: Skaw-phc) u četiri članka pod naslovom Bericht über dr. Kandler's Werke od siječnja do ožujka 1850.

18

Navedeni su dalmatinski istraživači o arheologiji raspravljali u dvije glavne tiskovine, *Gazzetta di Zara* i *La Dalmazia*, a polemike su naročito žive od 1846. i oživljavanja arheoloških radova u Saloni pod vodstvom Francesca Carrare. Bečki su antikvari oživjeli interes za Dalmaciju i Istru sredinom 40-ih godina 19. stoljeća. Johann Gabriel Seidl je 1846. kao kustos bečkog Kabinetta za numizmatiku i starine počeo objavljivati kroniku arheoloških istraživanja u Habsburškoj monarhiji, žaleći što ne postoji neki *Zentralinstitut* za potrebe prikupljanja podataka o spomenicima. Članci u časopisu *Österreichische Blätter für Literatur und Kunst* (nadalje: *ÖBLK*), koji je uređivao Adolf Schmidl, pokrivaju razdoblje od 1840., kada je Seidl počeo surađivati s Arnethom. Članci su dragocjeni izvori podataka za povijest hrvatske arheologije jer se spominju otkrića predmeta i iz kontinentalne Hrvatske, koji su završavali mahom u bečkim zbirkama. Usp. JOHANN GABRIEL SEIDL, *Chronik der archäologischen Funde in der österreichischen Monarchie III*, u: *ÖBLK* III/20, 14. veljače 1846., 157-160.; JOHANN GABRIEL SEIDL, *Chronik der archäologischen Funde in der österreichischen Monarchie IV*, u: *ÖBLK* III/45, 14. travnja 1846., 345-348.; JOHANN GABRIEL SEIDL, *Chronik der archäologischen Funde in der österreichischen Monarchie VII*, u: *ÖBLK* III/137, 14. studenog 1846., 1065-69.; JOHANN GABRIEL SEIDL, *Chronik der archäologischen Funde in der österreichischen Monarchie XIV*, u: *ÖBLK* III/294, 9. prosinca 1847., 1165-1166.; JOHANN GABRIEL SEIDL, *Chronik der archäologischen Funde in der österreichischen Monarchie XV*, u: *ÖBLK* III/295, 10. prosinca 1847., 1171-1172. Seidl je 1846. pisao i o istraživanju dalmatinske povijesti u tekstovima pod naslovom *Zur Kunde von Dalmatien I*, u: *Das Ausland. Ein Tagblatt für Kunde des geistigen und sittlichen Lebens der Völker* XIX/22, 22. siječnja 1846., 87-88. i *Zur Kunde von Dalmatien II*, u: *Das Ausland. Ein Tagblatt für Kunde des geistigen und sittlichen Lebens der Völker* XIX/23, 23. siječnja 1846., 91-92. Moćni je Arneth, pak, svoja razmišljanja iznosio na sjednicama austrijske Akademije znanosti i njezinu glasilu Skaw-phc te šire u knjizi *Reise-Bemerkungen grössentheils archäologischen Inhalts von Vindobona über Tergeste nach Salona im Jahre 1846*, Beč, 1849.

Summary

Marko Špikić

The Invention of Historical Monument and the Genesis of Croatian Art History in the First Half of the 19th Century

The aim of this study is to indicate a change in the reception of antiquities and the development of a cultural policy towards historical monuments in the Austrian Empire from the early to the mid-19th century, with a special emphasis on the territory of present-day Croatia. The author analyses the historical significance of various imperial gestures (the visit of Francis I to Croatia, founding of the Archaeological Museum in Split) and raises the question of their incorporation into the European cultural context. The presentation of

work done by Croatian antiquarians, epigraphists, and archaeologists serves to demonstrate the way in which such gestures were received in Croatian intellectual circles and what they meant at the local level for understanding the past of the communities and for the development of now diversified and emancipated historical disciplines. By investigating the procedures of Croatian antiquarians, historians, and archaeologists, the author wishes to discuss their relevance for contemporary art-historical thought. In this respect, one should also raise the question of the present status of historical »sub-disciplines«: the history of conservation, the history of archaeology, and the history of art history, which were established in the »Vormärz« period.

Anton Steinbüchel von Rheinwall
Beč, Kunsthistorisches Museum, Antikensammlung, XIV Z 51

Adolf Dauthage, Portret Josepha Calasanza Arnetha, litografija, 1854.

Josef Kriehuber, Portret Johanna Gabriela Seidla, litografija, 1841.